

Du spør' mig om håbet, hvor er det?

Tanker om landkirkegårdenes fremtid og økonomi

Af Christina Rygaard Kristiansen

Provst, Tønder Provsti

Kirkegården er håbets sted. Stedet, hvor den kristne tro får et af sine mest markante og for mange mest betydningsfulde udtryk. Her bor opstandelsens håb. For mange er kirkegården et trøstens sted. Den er også den akutte og den blivende sorgs sted. For nogle er det den daglige gåturs sted. Kirkegården rummer det hele. Det gør den både i byerne og på landet. På én og samme tid de dødes have og de levendes åndehul.

Vi er, som kirken altid er det, under Guds velsignelse i færd med at forme fremtiden. Det gælder også kirkegårdenes økonomiske fremtid. Der findes ingen situation, som Gud ikke er Gud for. Det gælder også den situation, at folkekirken om forholdsvis få år vil råde over et par milliarder mindre, end den gør lige nu – svarende til ca. 2/7 af de samlede indtægter. Det vil betyde ændringer – også for kirkegårdene.

Landkirkegårdene er dér, jeg har haft min gang som præst gennem snart 30 år og nu også i en årrække som provst. Det følgende er derfor i særdeleshed skrevet med disse for øje, selv om der er en del, som vil være af mere almen karakter.

Jeg vil ikke bruge mange tegn på at ridse landkirkegårdenes udfordringer op. De vil være de fleste læsere bekendt. Urbaniseringen tømmer landområderne for indbyggere (i Tønder Provsti har alle sogne på nær ét mistet mellem 10 % og 43 % af medlemmerne over en ca. 15-årig periode). Dette vilkår har sammen med et stadig stigende antal urnegravsteder, høje priser, spredning over åbent hav og konkurrerende begravelsetilbud gjort, at der på så godt som alle kirkegårde er mere end god plads. Spørgsmålet er, hvordan vi sikrer, at kirkegårdene forbliver kirkegårde, hvor folk vil begraves, uden at bunden går ud af kirkekasserne og al anden kirkelig aktivitet afskaffes. Hvordan bliver kirkegårdene steder, der også i fremtiden forkynder opstandelse og håb? Hvordan sikrer vi, at kirkegårdene ikke reduceres til en blanding af veldrevne parker og kul-

turhistoriske opbevaringssteder for svundne tider? Hvordan ser vi frimodigt og fulde af håb fremad på kirkegården i stedet for at klynge os til en fortid, som kun meget få, når det kommer til stykket, er villige til at betale for at beholde?

Fremtid er et flertalsord, selv om det ikke traditionelt er sådan sprogligt. Jeg vil alligevel gerne fastholde, at det er tilfældet: fremtider. Vi får et langt stykke hen ad vejen den fremtid, vi vælger at arbejde for. Det er så utrolig vigtigt at huske, at der er tale om valg. Også hvis man vælger ikke at gøre noget.

I forhold til kirkegårdene kan vi vælge at bruge vores kræfter og penge til af al magt at holde fast i fortiden, vel vidende at økonomien vil tvinge os til at gøre en lille smule mindre hvert år. Det valg vil blive en tabshistorie, der naturligt vil give næring til samtaler om det, der var. Det, der ikke længere er muligt. Samtaler om, hvor trist det hele dog er, og hvor godt det var før. Vi holder op med at tænke teologisk om kirkegården som håbets sted og lader den reducere til et "grønt område", udfordret på økonomi og bevaringsstrategier. Den strategi er der ingen energi i. Det er en drænende strategi.

Vi kan også vælge at omlægge vores kirkegårde radikalt. Give slip på vaner og vanetænkning om, hvad der er godt. Sandheden er, at vanetænkning sjældent siger meget om, hvad vi kan lide, men oftest blot, at vi kan lide det, vi kender. Det er trygt og i vores komfortzone. Hvem vil ikke gerne være der? Problemet med komfortzonen er, at i den zone er der intet og ingen, der vokser. Det meste står stille eller bevæger sig så langsomt, at vi ikke opdager det.

Det vil være en stor pædagogisk opgave at forklare, hvorfor kirkegårdene radikalt ændrer udseende, hvis det er det, vi vælger. Det er der overhovedet ingen tvivl om. Men bare fordi noget er en stor opgave, betyder det ikke, at det ikke er muligt. Det vil også være en fremragende mulighed for dialog og forkyndelse for kirken.

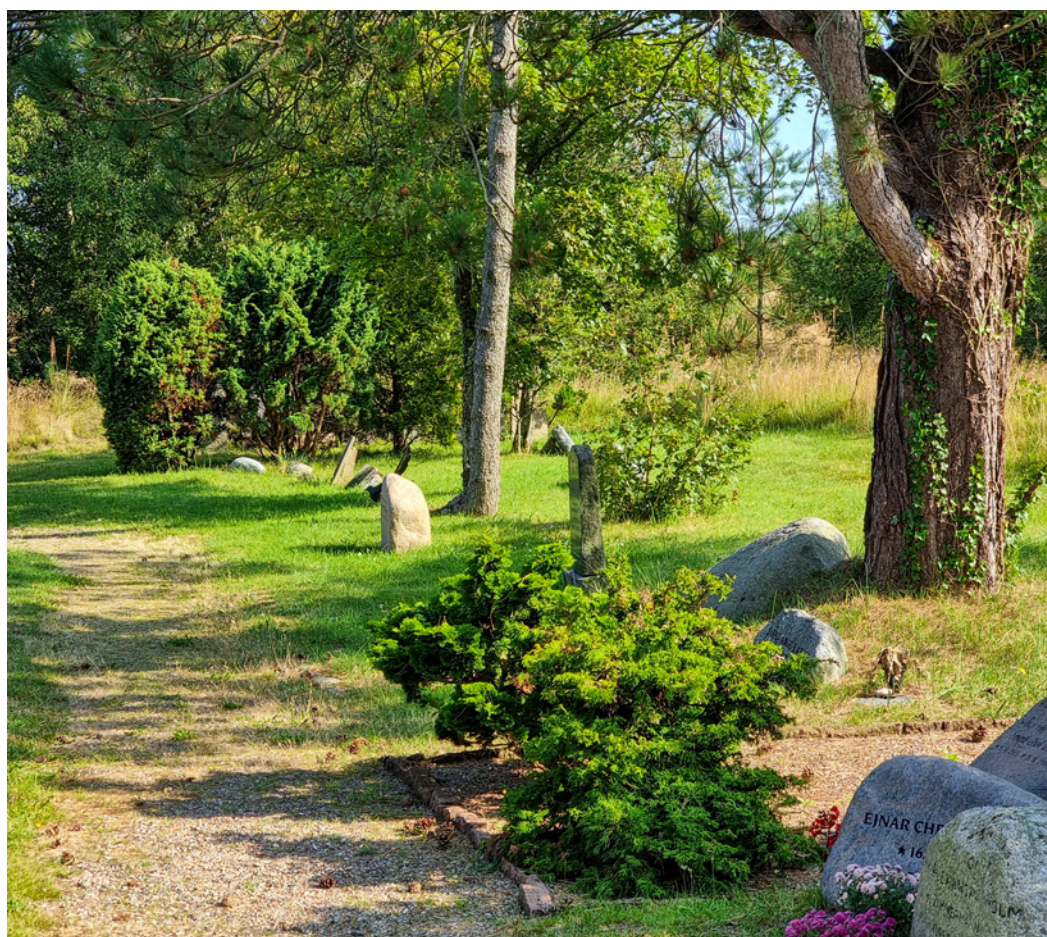
Et af de argumenter mod en radikal omlægning af kirkegårdene, jeg oftest hører, er: Omkring 86 % af befolkningen har svaret, at det vigtigste arbejde, folkekirken udfører, er at sørge for, at kirkegårdene er i orden. Jeg har ikke set spørgsmålet, der resulterede i det svar, men jeg tillader mig at tvivle på, at de, der blev spurgt, fik præsenteret de økonomiske fakta. Samtidig forstår jeg udmærket, at alle, der er blevet stillet over for regningen for et legatgravsted, der løber i 30 år, tænker, at så

skal det godt nok også se "ordentligt" ud. Hvad "ordentligt" så ellers lige er for en størrelse.

Selv har jeg følgende drøm om, hvordan kirkegårdene kan ende med at arbejde og se ud:

Jeg har en drøm, som jeg drømmer med åbne øjne og vilje til at lægge kræfter i. En drøm om kirkegårde, hvor det er gratis at komme i jorden og ligge i jorden. Det usynlige skilt, som for nuværende står over vores kirkegårde, hvorpå der står: "Og har du penge, så kan du få, og har du ingen, så må du gå", skal væk. Helt væk. Det er en kristen barmhjertighedsgerning at begrave de døde. Ikke en god forretning. Og ingen oplever det barmhjertigt, når de i deres akutte sorg mødes med prislister og må erkende, at de faktisk ikke har råd til at have deres døde liggende på kirkegården på den måde, de helst ville. Eller er villige til at betale, hvad der nogle steder

Råbjerg Kirkegård.
Foto: Christina Rygaard
Kristiansen, juli 2024.

svarer til en lille brugt familiebil, for at kunne efterkomme afdødes ønske.

Det kommer aldrig til at kunne løbe rundt, hvis det hele bliver gratis, lyder bekymrede røster. Nej, men det løber jo heller ikke rundt nu. Jeg kender ingen kirkegårde, der hviler økonomisk i sig selv. Gør vi det gratis at komme i jorden og ligge i jorden, så må vi kigge på, hvad vi på hver enkelt kirkegård har råd til at gøre med hensyn til plejeniveau, når vi ikke tjener penge, og så indrette os efter det. Det er et valg. Et valg, det er muligt at træffe, hvis man vil. "Men hvad vil folk dog ikke sige?" Det er her, opgaven med at fortælle, hvad man gør, og hvorfor man gør det, kommer ind. Den er en Gudgiven mulighed for at komme i dialog med mennesker om noget, der betyder noget for dem. Og så er det nok sådan, at har man ikke betalt i dyre domme for et gravsted, vil der nok være en lidt større rummelighed i forhold til, hvordan kirkegården kan se ud. For ikke at tale om, hvor godt mange vil finde det at være en del af en større historie om lighed, barmhjertighed og skæbensesteologiske begrundelser for at gøre en forskel.

Vi har god plads, så vi kan lade stenene stå op eller lægge dem ned, dér hvor de hører hjemme, på graven. Det kan være i langt græs, der bliver slået et par gange om året, eller oftere med robotklipper, hvis man foretrækker det. Det vil være slut med at klippe "fødder" langs sten og træer. Men der vil være plads til, at gravminderne kan blive stående længere, end de gør nu, så både lokale og tilrejsende kan gå og lede efter dem, de har kendt, og finde dem.

På den måde slipper vi for den voksende plage: lapidarier. Eller det, der efter min mening er endnu værre: skikken med at ændre gravsteder til kulturhistoriske opbevaringspladser for gravminder, som netop vores tid synes, det er værd at bevare, men som ikke, når de er sat ind tilfældige steder for at skjule tomheden og bevare strukturer, der ikke længere er brug for, har noget som helst med gravsteder at gøre. De står bare og lader som om og tager alvoren ud af tanken om, at et sted er nogens grav. Intet andet betyder i den fortælling noget, end at det ser pænt ud, hvilket ofte betyder, at der ser ud, som det plejer.

Vi er som kirke bedre end det. Vi er ikke kaldet til at lade som om. Det er for småt, for lidt, for tomt. Som trosfællesskab, der begraver de døde som en barmhjertighedsgerning, er vi kaldet til andet og mere end at bruge gravminder til at pynte i rækkerne og fastholde fortidens former.

I en verden, hvor problemer med svindende antal insekter bare vokser og vokser, kan vi bruge vores kirkegårde til at være med til at skabe levesteder for lokale arter ved at plante hjemmehørende buske og træer, der ikke kræver meget pleje, når de er etablerede. I nogle områder vil det måske ligefrem, hvis menighedsrådene er parate til at arbejde for det, være muligt at etablere bestøvningskorridorer ved hjælp af flere kirkegårdes fælles planlægning til gavn for biodiversiteten og dermed hele lokalsamfundet. Alt sammen drevet af et skabelsesteologisk bud på, hvordan vi bedst tjener den natur og det lokalsamfund, vi har fået betroet at være en del af.

Hvor skal pengene komme fra? Lige nu bruger vi en anseelig sum på at rydde op og tilrette kirkegårde, tegne nye planer for mindre og mindre brugsarealer, samtidig med at vi klipper og ordner derudad. Vi udskifter hække, klipper hække og planter blomster og lægger gran.

Det er mig magtpåliggende at understrege, at det gøres godt og samvittighedsfuldt af de mange fremragende, kompetente og hengivne medarbejdere på folkekirkens kirkegårde. Min drøm om, hvordan kirkegårdene kan være i fremtiden, er ikke en kritik af alt det glimrende, fine arbejde, der gøres nu. På ingen måde. Det er alene drevet af, at jeg kan se i den økonomiske krystalkugle, at vi ikke vil kunne betale for alt dette arbejde i fremtiden. Godt arbejdsmiljø begynder nu engang med, at man får løn for sit arbejde. Godt arbejdsmiljø er også, at der er en optimisme omkring ens arbejde. En oplevelse af, at det giver mening, og en rimelig forventning om, at der er en plan med det, der gøres, som rækker ud over at reducere og lade sig nøje med et liv i skyggen af en tidligere storhedstid. Ingen bliver glade for at arbejde på et projekt, der bare langsomt lukker og slukker. Ingen motiveres af at skulle være del af en endeløs tabshistorie, hvor alting bare langsomt bliver lidt ringere, uden at noget for alvor ændres.

Vi har valget. Det kan være bedre end det. Vi kan skabe en anden fortælling om, hvad kirkegården er for et sted. Vi kan holde op med at sige, at et bestemt plejeniveau er målet, men i stedet fortælle, at det, at alle gratis kan ligge på kirkegården, er målet – for det er barmhjertigt. Helt grundlæggende er det den udlevede barmhjertighed, der er målet. Vi kan tale åndehuller for mennesker og trivsel for insekter og smådyr, i stedet for udsendelse af skidtbreve med pålæg om at holde gravstedet rent og ørkenagtige grusgange, superkort græs og angsten for, at nogen skal synes, at kirkegården er "beskidt". Alt det er

noget, vi vælger. Vi vil selvfølgelig skulle overholde vores forpligtelser over for dem, vi har indgået aftale med, men resten af kirkegården kan vi frit beslutte at tale helt anderledes om.

Men vil det økonomisk kunne løbe rundt? Ja, det er min overbevisning. Vi har i Tønder Provsti 30 kirkegårde. 29 omkring kirkerne og 1 assistenskirkegård. Ingen af dem hviler i sig selv økonomisk. Med variationer tjener de mellem 10 % og 55 % af deres budget hjem. Der findes en kirkegård i Danmark, hvor man bruger 30 timer om året på kirkegården, resten overlades til naturen. Et eller andet sted mellem den nuværende drift og 30 timer om året kan man finde en måde at drive kirkegårdene på for færre ligningsmidler, end vi bruger i dag, og uden indtægt. Det er et valg.

Jeg har en drøm om, at vi tør vælge en kirkegård til, der bedst kan beskrives som en tuekirkegård, hvor gravminder blot står eller ligger i græsset, det være sig langt eller kort. Hvor store tomme områder fyldes af lokalt hjemmehørende buske og træer. Hvor rækker af hække langsomt forsvinder og løvsugere er et fortidsord. En kirkegård, der er et udtryk for, at vi teologisk træner vores trods imod en fortælling om, at de, der kan betale, kan få flere valg, hvorimod de fattige kan tage, hvad de har råd til, eller lade sig strø over havet, hvis de ikke synes, de har råd til noget. Ja, vi er "i verden", men vi har faktisk fået en lodret ordre om ikke at være "af verden". En kirkegård, der bliver kendt for at kunne inkludere alle, uanset deres økonomiske formåen. Jeg drømmer derfor om kirkegård, der bliver kendt for at kunne inkludere alle, uanset deres økonomiske formåen, og jeg drømmer om en kirke, der alle økonomiske forhold til trods, vedkender sig, at den under Guds velsignelse er i færd med at forme fremtiden. Også kirkegårdenes fremtid – fortsat som håbets sted.

*"men bedst som du tænker der ingenting er
så findes det håbet
så findes det dér"**

* Citatet er taget fra salmen: *Du spør mig om håbet*. Tekst: Lisbeth Smedegaard Andersen, 2021 / Melodi: Mads Granum, 2022.